м'язові пристосування. Засвоївши ці найпростіші вправи, студенти переходили до вивчення вправ на "зв'язування" різних нот, тобто до співу різних інтервалів та гам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : Підручник / В.Г.Антонюк. – К.: ЗАТ „Віпол", 2007. – 174с.
2. Антонюк В.Г. Традиції української вокальної школи. Микола Кондратюк : наукове дослідження / Валентина Геніївна Антонюк. – К. : Українська ідея, 1998. – 148 с.
3. Безбородова Л.А., Алиев Ю.Б. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях : Уч.пособие для студ. муз. фак. педвузов / Л.А. Безбородова, Ю.Б. Алиев. – М. : Академия, 2002. – 413с.
4. Гребенюк Н.Є. Формування вокально-виконавських навичок та роль між особистісного спілкування у класі сольного співу : Дис.. канд. мистецтвознавства: 17.00.02. Київська держ. Консерваторія ім.. П.І.Чайковського. – К. : 1994. – 179с.
5. Диагностика познавательных способностей : сб. статей. – М. : Музгиз, 1986. – 150 с.
6. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов / Т.Д. Дубовицкая // Психологическая наука и образование. – 2004. – № 2. – С. 82–86.
7. Жишкович М. Основи вокально-педагогічних навиків : Методичні поради для студентів вокальних факультетів вищих навчальних закладів культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації / Мирослава Жишкович. – Л., 2007. – 43 с.
8. Крюкова В. В. Музыкальная педагогика / В. В. Крюкова. – Ростов н/Д : Фенікс, 2002. – 288 с.

УДК 378.016:811.111:028

ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛОМОВНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ У ЧИТАННІ В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Задорожна І.П., д. пед. н., доцент

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

У статті обґрунтувано методику організації самостійної роботи майбутніх учителів для оволодіння англомовною компетентністю в читанні, проаналізовано види читання, запропоновано організаційні форми самостійного читання, проаналізовано типи текстів, запропоновано типи вправ для самостійного читання, визначено особливості організації самостійної роботи з оволодіння майбутніми вчителями англомовною компетентністю в читанні на різних курсах.

Ключові слова: англійська мова, компетентність, майбутні вчителі, самостійна робота, читання.

Задорожная И. П. ОВЛАДЕНИЕ БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТЬЮ В ЧТЕНИИ В ПРОЦЕССЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ / Тернопольский национальный педагогический университет им. В. Гнатюка, Украина.

В статье обоснована методика организации самостоятельной работы будущих учителей по овладению англоязычной компетентностью в чтении, проанализированы виды чтения, определены организационные формы самостоятельного чтения, проанализированы типы текстов, предложены типы упражнений для самостоятельного чтения, определены особенности организации самостоятельной работы по овладению будущими учителями англоязычной компетентностью в чтении на разных курсах.

Ключевые слова: английский язык, будущие учителя, компетентность, самостоятельная работа, чтение.

Zadorozhna I. P. SELF-STUDY WORK ORGANIZATION ON THE ACQUISITION OF READING COMPETENCE BY FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS / Ternopil National Volodymyr Hnatiuk Pedagogical University. Ukraine.

The methodology of self-study work organization on the acquisition of reading competence by future EL teachers has been grounded, types of reading have been analysed, organizational forms of autonomous reading have been suggested, types of texts have been analysed, types of exercises for autonomous reading have been presented, peculiarities of self-study work organization on acquiring reading competence by future EL teachers have been defined in the article.

Key words: competence, the English language, future teachers, reading, self-study work organization.

В умовах сучасної освіти дедалі більшу роль відіграє самостійна робота (СР), яка не лише збагачує студентів вищих навчальних закладів відповідними знаннями, навичками і вміннями, але й сприяє формуванню готовності навчатися впродовж усього життя.

Сказане повністю стосується майбутніх учителів іноземних мов, специфіка професійної діяльності яких вимагатиме постійного самонавчання. Тому актуальним залишається питання організації СР майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетентністю (АКК), яка б забезпечувала максимальну ефективність навчального процесу і збагачувала студентів досвідом СР.

Одним із компонентів АКК є компетентність у читанні. Оскільки читання текстів зазвичай потребує значних затрат часу, належним чином організована СР може відігравати значну роль в оволодінні студентами англомовною комунікативною компетентністю.

Проблему організації СР з іноземних мов досліджували І. А. Рапопорт, Г. А. Турій, Ю. І. Пассов, І. О. Зимня, Н. Ф. Коряковцева, А. В. Конишева, Л. Дікінсон (L. Dickinson), Д. Олрайт (D. Allwright), Д. Літтл (D. Little), Е. Еш (E. Esch), З. Рао (Z. Rao), Л. Мерфі (L. Murphy), Р. Оксфорд (R. Oxford) та ін.

Крім того, існує низка досліджень стосовно різних аспектів навчання читання в мовному вищому навчальному закладі. Наприклад, розроблено методику навчання читання англійських художніх текстів (Т. О. Вдовіна), неадаптованої літератури (Н. В. Гуль), формування компетентності в читанні на основі текстів новин (Н. Ю. Крилова), використання опор для навчання читання текстів різних стилів (К. В. Барбакова). Однак, на сучасному етапі бракує досліджень щодо можливостей самостійної роботи в оволодінні майбутніми вчителями компетентністю в читанні.

Мета статті – обгрунтувати методику організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною компетентністю в читанні.

У контексті СР читання є цілеспрямованою діяльністю, виконання якої потребує достатнього рівня самосвідомості та, яка приносить задоволення в процесі самовдосконалення і самопізнання. Відповідно до комунікативних задач, С. К. Фоломкіна [14, с. 57] виділяє такі види читання: пошукове, переглядове, ознайомлювальне та вивчаюче. В основі класифікації лежать два фактори: можливе використання отриманої інформації і установка читача на ступінь повноти і точності розуміння прочитаного. Однак, деякі методисти об’єднують пошукове і переглядове читання в один вид [7, с. 203]. Погоджуючись із логічністю об’єднання зазначених видів читання, ми розглядаємо ознайомлювальне, вивчаюче і переглядове читання.

Оскільки для успішної професійної діяльності та подальшого вдосконалення АКК майбутнім учителям доведеться читати різноманітні тексти з різною метою, у СР доцільно використовувати усі види читання з кінцевою метою оволодіння студентами вміннями поєднувати різні види читання в одному тексті залежно від цілі, індивідуальних потреб та труднощів.

Ознайомлювальне читання орієнтоване на визначення та адекватне розуміння основних деталей тексту, що вимагає від читача цілісного сприйняття елементів тексту різних рівнів, володіння автоматизмами впізнавання слів та об’єднання їх значень у

єдине смислове ціле, а також уміння швидко розпізнавати значення невідомих слів. Ступінь повноти розуміння інформації – від 70-75 % до 100 %, причому розуміння основної інформації – повне, другорядної – не спотворене. Темп читання – 180-190 слів/ хв. Це найбільш поширений вид читання, який зазвичай використовується під час читання художньої літератури, газет, журналів та часто спеціальної професійної (лінгвістичної та методичної) літератури [4, с. 94; 13, с. 73].

Уміння максимально точно отримувати з тексту інформацію характеризує ***вивчаюче читання***, яке сприяє проникненню в смисловий зміст тексту на більш високому рівні та потребує визначення основних і другорядних деталей змісту, суб'єктивно-особистісного ставлення автора до персонажів та подій, адекватної інтерпретації основної ідеї тексту, комунікативних намірів автора. Вивчаюче читання вимагає 100 % розуміння всієї інформації. Його темп – 50-60 слів/хв. Вивчаюче читання характерне для опрацювання, наприклад, наукових матеріалів, статей, які містять дуже важливу для читача інформацію [4, с. 94; 13, с. 73].

Переглядове читання, темп якого становить 1-1,5 сторінок/хв., використовується для визначення теми та основних питань, які розглядаються в тексті, а також вилучення необхідної інформації з тексту. Основна мета читача – визначити, чи доцільно читати текст, чи містить він корисну чи необхідну для читача інформацію, чи викликає інтерес [13, с. 73], а також знайти необхідну інформацію в тексті. Це вид читання здебільшого професійний, оскільки так читають, маючи на увазі якусь конкретну (зазвичай, професійно значущу) мету [13, с. 73-74].

Оскільки найбільш поширеним у повсякденному житті є ознайомлювальне читання, воно є пріоритетним і в навчальному процесі. Наступним за питомою вагою є переглядове читання, що зумовлено його важливістю у професійній діяльності. Обмеженість використання вивчаючого читання спричиняє дещо меншу увагу до цього виду читання [13, с. 74]. Розподіл пріоритетності видів читання в СР приблизно такий самий. Порівняно з аудиторними заняттями, на яких, у першу чергу, використовується ознайомлювальне читання, частка переглядового, вивчаючого читання в СР повинна бути дещо більша. Це пояснюється тим, що в СР студенти не обмежені в часі, тому мають більше можливості працювати з довідковими джерелами, словниками, аналізувати текст. Що стосується переглядового читання, то в процесі підготовки презентацій, проектів, студентам доводиться переглядати значну кількість текстів для пошуку необхідної інформації.

У СР повинні використовуватися художні, публіцистичні, науково-популярні тексти, тексти повсякденного спілкування.

Перефразовуючи визначення Т. О. Вдовиної [4, с. 6-7], ми трактуємо **читання англомовного художнього тексту** як специфічну форму міжкультурного спілкування, у процесі якої відбувається оволодіння вміннями та стратегіями читання, розвиток мислення, здатність до аналізу й оцінки, складається образ світу і самого себе. Іншими словами, художній твір виконує мотиваційну, інформаційно-комунікативну, навчальну та виховну функції [4, с. 18], зумовлені особливостями художніх текстів: конкретно-образним відображенням дійсності; багатозначністю слів; синонімією на всіх мовленнєвих рівнях; емоційністю й експресивністю зображення; інверсією; увагою до одиничного та випадкового, за яким простежується типове і загальне; суб'єктивністю, коли навколишня дійсність представлена через призму сприйняття автора; системою образних форм, вираженою через широке використання мовних та екстралінгвістичних засобів; розмаїттям синтаксичних структур; відхиленням від структурних норм (фонетичних, лексичних тощо), зумовлених художньою актуалізацією, естетичним впливом [1, с. 54-55].

Зазначені функції визначають доцільність використання художніх текстів у СР студентів уже з І курсу. Крім навчальної функції, яка є домінуючою і, яка забезпечує

оволодіння студентами компетентністю в читанні, особливий інтерес викликають мотиваційна та інформаційно-комунікативна функції. Зокрема, мотиваційна функція забезпечує підвищення інтересу студентів до читання англомовних художніх текстів та вивчення англійської мови загалом шляхом емоційного впливу на читача. Щодо інформаційно-комунікативної функції, то особливо важливою є лінгвосоціокультурна інформація, яка міститься в художніх текстах на всіх рівнях: ідейно-смисловому (тема, ідея, образ автора, авторська модальність), сюжетно-композиційному (заголовок, епіграф, кульмінація, початок, завершення, хронотоп, система образів), мовному (лексичному, граматичному, орфографічному, стилістичному, фонетичному) [8, с. 16-34; 11, с. 57].

Специфіка ***публіцистичного тексту*** визначається власними екстралінгвістичними та лінгвістичними факторами. Екстралінгвістичні фактори, які впливають на відбір та організацію мовних засобів, – це, перш за все, спрямованість на масову аудиторію, оперативність створення, періодичність, використання інших первинних текстів (повідомлення інформаційних агентств, інтерв'ю). Лінгвістичні засоби зосереджені на формуванні інформаційної та впливової сторін висловлювання. Інформаційна сторона виявляється в документальності та об'єктивності, а впливова – у вираженні авторського «я», оцінці, образності [6, с. 32]. Для публіцистичного тексту характерні: економія мовних засобів, лаконічність викладу за інформаційної насиченості; відбір мовних засобів з установкою на їх зрозумілість, наявність суспільно-політичної лексики, переосмислення лексики інших стилів для цілей публіцистики; використання характерних для публіцистичного стилю мовленнєвих стереотипів, кліше; жанрове розмаїття і пов'язане з цим різноманіття стилістичного використання мовних засобів: багатозначності слова, ресурсів словотворення (авторські неологізми), емоційно-експресивної лексики; поєднання рис публіцистичного стилю з рисами інших стилів (наукового, офіційно-ділового, художнього, розмовного), зумовлене розмаїттям тематики і жанрів; використанням зображально-виразних засобів мовлення, зокрема, риторичних запитань та окличних речень, паралельних конструкцій, повторів, інверсії тощо [6, с. 53-54]. Доцільність використання письмових публіцистичних текстів у СР зумовлена їх функціями у вивченні англійської мови – мотиваційною (сучасна тематика, проблематика, важливі події тощо), інформаційно-комунікативною (важлива для студентів інформація, в тому числі соціокультурна), навчальною, пов'язаною з можливістю використання текстів із метою оволодіння мовними (лексичною, граматичною), мовленнєвими (читання, говоріння, письмо), лінгвосоціокультурною компетентностями.

Вважаємо, що публіцистичні тексти потрібно використовувати у СР вже з молодших курсів, оскільки за їх допомогою можна формувати в студентів уміння розрізняти основні та другорядні факти, відділяти факти від ідей і думок, розпізнавати композицію тексту, визначати цінність інформації тощо [6, с. 86]. Однак на I-II курсах необхідно ретельно підходити до відбору текстів у зв'язку з можливими труднощами, які можуть виникати в студентів у процесі читання, зумовленими мовною та змістовою складністю текстів, з одного боку, та недостатнім рівнем компетентності в читанні, з іншого. Про відбір матеріалів для читання йтиметься далі.

У процесі СР студенти повинні читати і ***тексти наукового характеру***, пов'язані зі специфікою майбутньої професійної діяльності (тексти зі спеціальності, у яких аналізуються, насамперед, проблеми лінгвістики, методики викладання іноземних мов, педагогіки). Тексти наукового стилю характеризуються чіткою визначеністю меж предмета висловлювання і принципово об'єктивним ставленням до нього, прагненням до стандартизації засобів вираження, використанням спеціальної лексики [1, с. 84].

Науковий стиль охоплює такі типи текстів: *власне наукові, науково-інформаційні, науково-довідкові, навчально-наукові* [3 , с. 171]. *Власне науковий тип* тексту

представлений у мовленнєвих жанрах монографії, наукової доповіді, статті. Наукова журнальна стаття містить, крім фактичних відомостей, елементи логічного осмислення результатів конкретного наукового дослідження. Існують також статті науково-популярного характеру стосовно загальних питань охорони навколишнього середовища, наукової творчості тощо. *Науково-інформаційний тип тексту* охоплює наукові документи, створені на основі оригіналів, первинних письмових текстів. До основних мовленнєвих жанрів науково-інформаційних типів тексту відносять *реферат, анотацію, резюме-висновки, коментар, тези*. *Науково-довідкові тексти* мають найвищий рівень узагальнення. Найважливішими з них є *довідники*, які укладаються на основі фактографічних відомостей з первинних джерел нищих рівнів узагальнення і містять апробовані відомості і рекомендації. *Навчально-наукові тексти* представлені *посібниками*, складеними на основі монографій, літературних джерел [3, с. 171-176].

З перелічених жанрів у СР слід зосереджувати увагу на читанні науково-популярних статей, які студенти можуть опрацьовувати вже з І курсу. Вивчення теоретичних дисциплін циклу професійної підготовки, яке починається на ІІІ курсі і продовжується на IV курсі, зумовлює доцільність читання студентами наукових статей. Відповідно, на IV курсі питома вага наукових статей більша, порівняно з ІІІ, оскільки студенти вже володіють відповідними знаннями, вміннями, мають певний досвід опрацювання наукових текстів.

Отже, наукові тексти доцільно пропонувати студентам із ІІІ курсу у зв'язку з необхідністю володіння предметом аналізу та спеціальною лексикою. На молодших курсах варто використовувати тексти науково-популярного характеру.

У СР доцільно також використовувати ***тексти повсякденного спілкування***, серед яких виділяють: тексти виробничо-побутового призначення (розклад руху, оголошення, квитки, вивіски, меню, рахунки, рецепти, інструкції, прогнози погоди, путівники, програми, афіші, бланки, характеристики, заяви, особисті документи [2]); тексти соціальної регуляції (тексти законодавчих актів); тексти морально-побутового призначення (поради); тексти морально-етичного призначення (проповіді, настанови) [10]. Ми повністю погоджуємося з думкою К. В. Барбакової [1] та Л. А. Борходоєвої [2], що найбільшу цінність у навчанні англійської мови можуть мати тексти виробничо-побутового призначення, оскільки вони є найпоширенішими з усіх видів текстів повсякденного спілкування, що потрібно враховувати в організації СР студентів.

Зазначимо, що питома вага художніх, публіцистичних, наукових текстів і текстів повсякденного спілкування в СР студентів різних курсів різна. Так, на ***І-ІІ курсах*** переважають художні тексти, хоча використовуються також і тексти повсякденного спілкування, публіцистичні тексти і тексти науково-популярного характеру. На ***ІІІ* курсі** разом із художніми текстами значну роль відіграють публіцистичні тексти та тексти науково-популярного характеру, починають вводитися наукові тексти. На ***IV курсі,*** у зв'язку з вивченням теоретичних філологічних дисциплін та методики навчання ІМ, зростає питома вага наукових текстів.

Розглянемо тепер питання відбору текстів для читання. Взявши за основу запропоновану Л. П. Смєляковою [12] концепцію відбору художнього текстового матеріалу, ми зробили висновок про доцільність використання при відборі будь-якого тексту багатоаспектного аналізу його мотиваційних, змістових, мовностилістичних потенцій. Об'єкти аналізу текстів різних стилів можуть бути різними. Наприклад, що стосується мотиваційних можливостей художнього твору, то варто брати до уваги ступінь естетичного впливу на читача [4], який досягається за допомогою створення особливих ефектів, вражень та передачі різноманітних емоційно-експресивно-оціночних конотацій, які накладаються на інформацію (гострий сюжет, цікава фабула, динамічність оповіді, композиційна завершеність, антропоцентричність, розкриття образів, самобутність характерів, емоційний

вплив, виклик емпатії, досягнення ефекту співпереживання) [4, с. 79]. У випадку публіцистичного тексту, важливим мотиваційним фактором є сучасність проблематики тексту, яка відповідає інтересам студентів; наукового – наявність проблеми, цікавої для читача, яка може мати різні варіанти вирішення.

Змістовий потенціал тексту пов'язаний з інформацією, яку він презентує. У першу чергу мова йде про лінгвосоціокультурну інформацію, особливо цінну в умовах підготовки майбутніх учителів англійської мови. Щодо текстів наукового характеру, то в них важливою є наукова та науково-практична інформація, значуща для студентів у контексті їхньої майбутньої професійної діяльності та особистих наукових інтересів.

Із погляду мовностилістичних потенцій тексту мова йде, з одного боку, про його доступність для студентів, а з іншого, про можливості оволодіння студентами новими лексичними одиницями, граматичними структурами, стилістичними прийомами тощо. Щодо художнього твору, Т. О. Вдовіна підкреслює необхідність поступового збільшення обсягу текстового матеріалу та обґрунтовує думку, що складність мовного оформлення тексту не впливає на його відбір для навчання читання студентів старших курсів [4, с. 86]. Не заперечуючи загалом такої думки, зазначимо, що, відбираючи тексти для читання, і викладачі, і самі студенти повинні прагнути, щоб з кожним роком рівень лексичної, синтаксичної та стилістичної складності текстів зростав. Що стосується студентів молодших курсів, для них надзвичайно важливим є фактор доступності. Тому проаналізуємо компоненти мовностилістичної складності детальніше.

Лексична складність полягає у розмаїтті лексичних засобів, використаних автором. Існує думка, згідно з якою лексична різноманітність корелює з кількістю слів в одному рядку: чим більше слів, тим більша лексична різноманітність іншомовного тексту [4, с. 38]. Не відкидаючи можливості використання такого підходу під час відбору текстів для самостійного читання, вважаємо, що суб'єктивний аналіз наявності різноманітних ЛО, у тому числі нових, які не траплялися раніше, а також їх складності (вживання фразеологізмів, термінів тощо), може теж мати місце при відборі текстів для читання. Фактором синтаксичної складності є довжина речення (у друкованих знаках), оскільки між довжиною речення та його структурою спостерігається певна залежність: для коротких речень імовірна лише обмежена кількість синтаксичних структур, різноманітність яких суттєво збільшується зі збільшенням довжини речення [4, с. 39].

Таким чином, відбір текстів для самостійного читання має здійснюватися спочатку викладачем, а потім і самими студентами з урахуванням зазначених критеріїв. На молодших курсах викладач повинен брати активну участь у відборі текстів для самостійного читання, тоді, як у подальші роки студенти часто самі в змозі здійснити відбір текстів за запропонованими критеріями, узгоджуючи вибір з викладачем.

Розглянемо тепер організаційні форми самостійного читання. Незважаючи на різноманіття форм читання, запропонованих у сучасній методиці, найбільш прийнятними в контексті СР ми вважаємо виділення таких форм організації самостійного читання:

1. За кількістю студентів, які беруть участь у читанні – групове та індивідуальне читання [4, с. 91]. Групове читання передбачає читання одного тексту всіма студентами у самостійному режимі та подальше його опрацювання на аудиторному чи індивідуальному занятті. Індивідуальне читання дає кожному студенту можливість повністю самостійного чи частково самостійного (студент вибирає текст зі списку запропонованих) вибору і передбачає певні види роботи за прочитаним в аудиторії.

2. За роллю викладача в процесі навчання розрізняють кероване, частково кероване та некероване читання [4, с. 93]. Кероване читання передбачає самостійне читання студентами текстів за завданням викладача (текстів із базового підручника / додаткових текстів, текстів для так званого домашнього читання – дозованого і контрольованого

викладачем самостійного читання творів художньої літератури). Частково кероване читання передбачає поєднання рис керованого і некерованого читання. Прикладом такого читання може бути індивідуальне читання творів художньої літератури, обраних студентом повністю самостійно і погоджених із викладачем чи із запропонованого викладачем списку, результати опрацювання якого студент періодично презентує на аудиторному чи індивідуальному занятті. Прикладом некерованого читання може слугувати самостійний відбір студентами текстів у процесі пошуку інформації під час підготовки проекту, вибір режимів їх читання.

Зупинимося детальніше на основних організаційних формах. ***Домашнє читання*** творів художньої літератури є необхідною умовою оволодіння компетентністю в читанні на відповідному рівні. До названих вище загальних критеріїв вибору оригінальних творів художньої літератури для домашнього читання слід додати, на нашу думку, критерії, пов'язані з художньою цінністю книги: глибина і складність світосприйняття автора, притаманна йому манера створення художніх образів, своєрідність композиційної побудови і засобів типізації та індивідуалізації образів (об'єктивні) та знання реалій, знайомство з естетичними та філософськими поглядами автора [9, с. 151-152]. Зазначені критерії є актуальними для студентів III-IV курсів, які підготовлені до читання важчих творів, вивчили деякі предмети літературознавчого циклу, тоді як на молодших курсах значна увага під час вибору книги повинна приділятися можливості її розуміння.

Використовуючи запропоновані Т. О. Вдовіною [4, с. 100-103] етапи навчання художнього твору, вважаємо, що ***самостійне кероване читання*** будь-якого тексту повинне передбачати такі етапи: мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольно-оцінювальний, узагальнювальний. На вступному ***(мотиваційному) етапі*** здійснюється активізація фонових знань, відбувається знайомство з мовними одиницями, які викликають у студентів певні труднощі, увага студентів спрямовується на окремі аспекти тощо.

Операційно - пізнавальний етап – це власне процес читання тексту. Для того, щоб зробити процес читання цілеспрямованим, студентам дається комунікативна установка. Метою ***контрольно-оцінювального етапу*** є контроль глобального, детального та критичного розуміння твору. На цьому етапі доцільно практикувати вправи на: *визначення правильності / хибності запропонованих тверджень; виправлення неправильних тверджень; вибір правильної відповіді серед запропонованих щодо змісту тексту; виділення лінгвосоціокультурної інформації різних рівнів, її пояснення; переклад уривку тексту в письмовій формі; аналіз структури твору, виділення його кульмінації; співставлення проблем з абзацами, у яких вони розкриваються; знаходження в тексті слів / речень, які стосуються певних явищ, їх коментар; визначення абзацу, який відображає певну ідею; відповіді на запитання щодо змісту тексту*. На ***узагальнювальному етапі*** доцільно використовувати вправи, які «слугують розвитку самостійної пошукової діяльності студентів» [4, с. 123] у процесі читання. Це вправи на: *аналіз обставин / поглядів / вчинків; порівняння поглядів / вчинків; формулювання власної думки щодо питання, порушеного автором; аналіз авторських засобів*.

Одним із компонентів керованого самостійного читання студентів повинен бути і критичний аналіз тексту, який передбачає аналіз його лінгвістичного та літературознавчого аспектів (якщо мова йде про художній твір). Останнє може передбачати врахування індивідуальності письменника, рис його епохи, літературного напряму тощо – фактори, які впливають на розуміння задуму автора. Лінгвістичний аналіз тексту передбачає аналіз використання мовних засобів для вирішення комунікативних задач, висловлювання певних комунікативних намірів і задумів автора [5, с. 31]. При цьому елементи критичного аналізу твору варто заохочувати вже на молодших курсах, поступово розширюючи компоненти аналізу в міру оволодіння теоретичними дисциплінами – лексикологією, стилістикою англійської мови тощо.

Як і Н. Ф. Коряковцева, вважаємо за доцільне здійснювати лінгвосоціокультурний аналіз тексту («культурознавчий» –термін Н. Ф. Коряковцевої), метою якого є «пізнання культури народу через пізнання його мови» [5, с. 31]. Лінгвосоціокультурний аналіз тексту повинен охоплювати за можливістю аналіз лінгвосоціокультурної інформації на ідейно-смисловому (тема, ідея, образ автора, авторська модальність), сюжетно-композиційному (заголовок, епіграф, кульмінація, початок, завершення, хронотоп, система образів), мовному (лексичному, граматичному, орфографічному, стилістичному, фонетичному) рівнях [11, с. 57]. Для стимулювання пошуку і скеровування аналізу, залежно від особливостей тексту для читання, можна пропонувати студентам види вправ, укладені нами на основі матеріалів дисертації Л. П. Рудакової [11]. Це вправи на: *знаходження інформації про власні назви тексту (із використанням коментара, інформації з додаткової літератури, внутрішнього коментара (інформації, поданої автором у тексті)); знаходження у тексті опису певного соціокультурного явища і його аналіз; знаходження у тексті приказок, крилатих виразів і визначення відповідностей з виразами рідної мови; знаходження у тексті підтвердження того, що події відбуваються у …(місце), у … (час); визначення авторського ставлення до певних явищ соціокультурного характеру, доведення на основі прикладів із тексту; порівняння наданої автором лінгвосоціокультурної інформації із загальноприйнятою позицією; підтвердження чи спростування твердження, яке стосується певної лінгвосоціокультурної інформації; аналіз назви твору з погляду лінгвосоціокультурної інформативності; визначення нової для студента лінгвосоціокультурної інформації твору; визначення національних рис, притаманних … на основі аналізу системи образів; аналіз описаних у творі традицій; аналіз мови героїв і визначення, яку інформацію про соціальний статус, професію, вік, стать, національність вона передає.*

Результати керованого самостійного читання перевіряються та обговорюються, у першу чергу, на аудиторних заняттях. Що стосується самоконтролю, то він забезпечується використанням словників, довідкової літератури, коментарів. Окремі завдання для СР можуть містити ключі для самоперевірки, які допомагають студенту оцінити правильність розуміння тексту для читання.

Індивідуальне читання передбачає читання студентами різних творів, підібраних самостійно та узгоджених із викладачем чи відповідно до рекомендацій викладача. Індивідуальне читання здійснюється в ознайомлювальному режимі, студенти презентують та обговорюють на заняттях прочитане. Зазвичай це художні твори, однак, на III-IV курсах студентам можна вже читати фахову літературу. Оскільки йдеться про індивідуальне читання, і студенти на III та IV роках навчання характеризуються вищим рівнем автономії, вважаємо, що їм слід надавати право вибору типу тексту для індивідуального читання.

Контроль індивідуального читання на I курсі пропонуємо здійснювати регулярно (наприклад, один раз на два тижні) на індивідуальних заняттях для того, щоб стимулювати студентів до систематичного читання, а також із метою надання необхідної допомоги студентам та навчання їх раціонально розподіляти час. На II курсі контроль можна здійснювати раз на місяць, на III та IV курсах – в кінці семестру. Оцінка результатів індивідуального читання здійснюється викладачем та іншими студентами у процесі ознайомлення з презентацією змісту прочитаного, на основі відповідей на запитання викладача та одногрупників тощо.

Що стосується ***некерованого читання***, то в процесі підготовки проекту чи презентації студентам доводиться опрацьовувати значну кількість текстів, підібраних самостійно. Важливим джерелом інформації є Інтернет, який містить тексти різного характеру, в тому числі статті англомовних періодичних видань, тексти енциклопедичного характеру тощо. Контроль результатів читання здійснюється викладачем опосередковано, наприклад, у процесі презентації студентами проекту.

Отже, у СР студентів потрібно практикувати різні види читання та навчати майбутніх учителів обирати вид читання залежно від мети. У СР доцільно використовувати художні, публіцистичні, наукові, прагматичні тексти, питома вага яких змінюється з роками. Так, на I-II курсах переважають художні тексти, хоч використовуються також і прагматичні, публіцистичні та тексти науково-популярного характеру. На III-IV курсах перевага може залишатися за художніми творами, однак, значно зростає (у порівнянні з попередніми роками) роль публіцистичних і наукових текстів. СР включає кероване, частково кероване та некероване читання, які реалізуються через кероване самостійне читання студентами текстів за завданням викладача (текстів із базового підручника / додаткових текстів), так зване «домашнє читання» – дозоване і контрольоване викладачем самостійне читання творів художньої літератури; частково кероване індивідуальне читання творів художньої літератури, обраних студентом повністю самостійно і погоджених із викладачем чи із запропонованого викладачем списку, результати опрацювання якого студент періодично презентує на аудиторному чи індивідуальному заняттях; некероване читання самостійно відібраних текстів у процесі виконання проблемних завдань, проектів тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методики формування лінгвосоціокультурної компетентності в процесі читання текстів різних жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбакова Е. В. Методика использования опор для чтения текстов различных функциональных стилей (языковой вуз, 1 курс) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Барбакова Екатерина Викторовна. – Улан-Удэ, 2005. – 184 с.

2. Борходоева Л. А. Прагматический текст как средство формирования социокультурной компетенции студентов языкового вуза : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Борходоева Лариса Анатольевна. – Улан-Удэ, 2002. – 211 с.

3. Брандес М. П. Стилистика текста. Теоретический курс: [учеб.] / Маргарита Петровна Брандес. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Прогресс-Традиция; ИНФРА-М, 2004. – 416 с.

4. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : дис. … кандидата пед. наук : 13.00.02 / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – К., 2003. – 285с.

5. Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : [пособ. для учит.] / Наталия Федоровна Коряковцева. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.

6. Крылова Н. Ю. Формирование коммуникативной компетенции в чтении и аудировании на материале новостных текстов (1 сертификационный уровень) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Крылова Нина Юрьевна. – М., 2004. – 188 с.

7. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / [Бігич О. Б., Бражник Н. О., Гапонова С. В. та ін.] ; під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

8. Новиков А. И. Семантика текста и ее формализация / Анатолий Иванович Новиков. – М. : Наука, 1983. – 215 с.

9. Обучение иностранному языку как специальности для институтов и факультетов иностранных языков : [учеб. пособ.] / [М. К. Бородулина, А. Л. Карлин, А. С. Лурье, Н. М. Минина]. – [2-е изд., испр.]. – М. : Высш. школа, 1982. – 255 с.

10. Руберт И. Б. Становление и развитие английских регулятивных текстов: (структурно-семантические и когнитивно-прагматические аспекты) : дис. … доктора филол. наук : 10.02.04 / Руберт Ирина Борисовна. – СПб., 1996. – 557 с.

11. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах : дис... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Рудакова Людмила Пилипівна. – К., 2004. – 255 с.

12. Смелякова Л. П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Смелякова Лидия Петровна. – К., 1992. – 390 с.

13. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : [навч. посіб.] / Олег Борисович Тарнопольський. – К. : Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.

14. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / Софья Кирилловна Фоломкина. – М. : Высш. шк., 1987. – 207 с.

УДК 378.147:34:005.34

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Канатнікова О.А., ст. викл.

Інститут економіки та права (філія)

Освітній заклад профспілок Академії праці та соціальних відносин

У статті аналізуються проблеми, пов'язані з формуванням культури професійного спілкування майбутніх фахівців, а також визначається необхідність обґрунтування дослідження проблематики формування культури ділового спілкування майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; позначається мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Ключові слова: професійна культура, ділове спілкування, підготовка майбутніх юристів, вивчення гуманітарних дисциплін.

Канатникова Е.А. ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН / Институт экономики и права, Украина.

В статье анализируются проблемы, связанные с формированием культуры профессионального общения будущих специалистов, а также определена необходимость обоснования исследования проблематики формирования культуры делового общения будущих юристов в процессе изучения гуманитарных дисциплин, обозначены цель, задачи, объект и предмет исследования.

Ключевые слова: профессиональная культура, деловое общение, подготовка будущих юристов, изучение гуманитарных дисциплин.

Kanatnikova O. A. THE PROBLEMS OF THE FORMATION OF BUSINESS COMMUNICATION CULTURE FOR FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF STUDING THE HUMANITIES / The Institute of Economics and Law, Ukraine.

The article is devoted to the problems, related to the formation of communication culture for future professionals. The necessity of studying the problems of formation of business communication culture for future lawyers in the process of studying the humanities is determined, too. A special attention is devoted to the aim, the subject and the objectives of this research.

Key words: professional culture, business communication, training of future lawyers, studying of the humanities.

На сучасному етапі розвиток Української держави розглядається в загальному контексті європейської інтеграції, розширенні політичних, економічних і культурних зв'язків з іншими країнами, входженні у світове співтовариство правових держав. На питання, якими якостями повинен володіти молодий спеціаліст, роботодавці, як